Ειρωνικός και ανατρεπτικός , αντιεξουσιαστής και παιγνιώδης

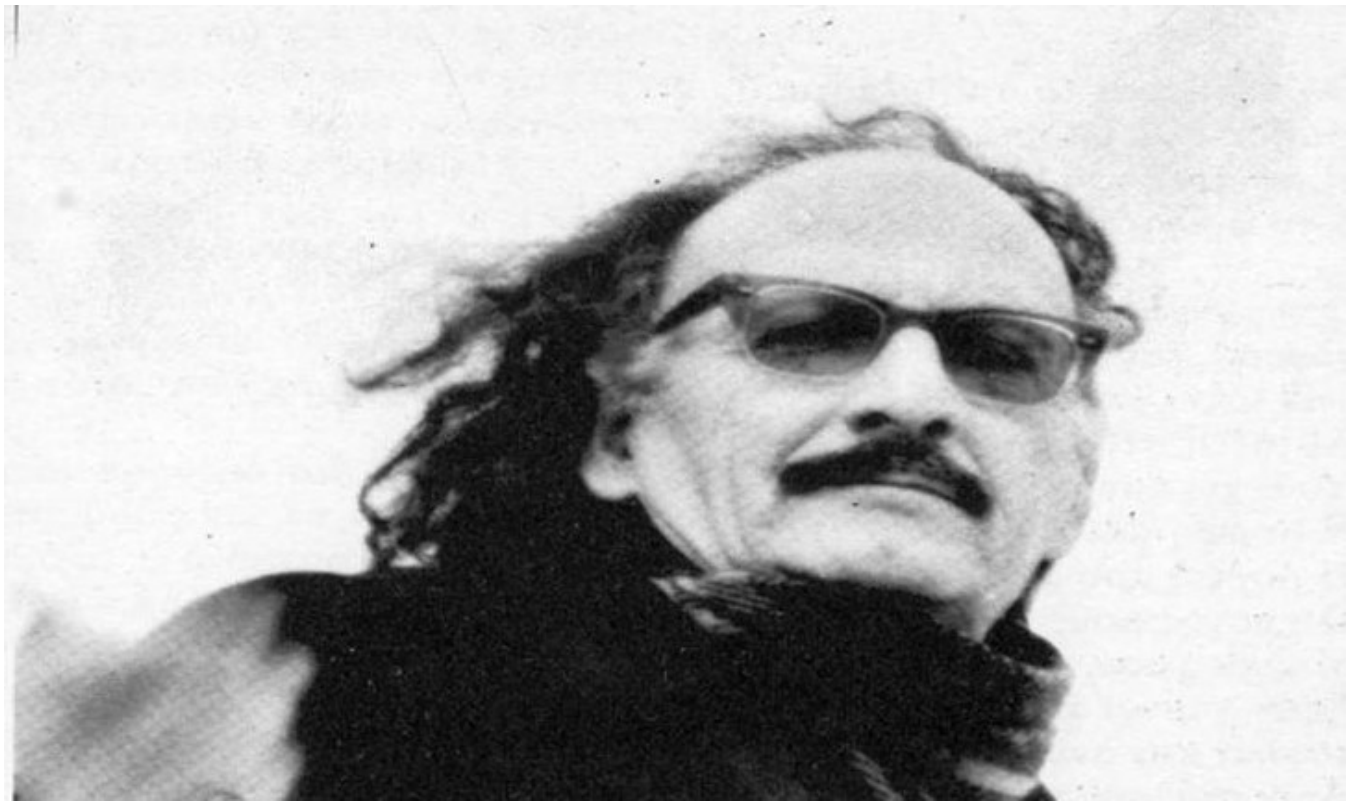

Γράφει: **η Αιμιλία Καραλή – Πορτρέτα – 21/11/2014**

Σαν σήμερα, στις 21 Νοεμβρίου του 1998, πέθανε ο Μιχάλης Κατσαρός. Γεννήθηκε το 1919 στην Κυπαρισσία. Από το 1945 έζησε στην Αθήνα, κάνοντας διάφορα επαγγέλματα: Ταμίας σε κατάστημα, υπάλληλος ραδιοφωνίας, δημοσιογράφος σε λαθρόβιες εφημερίδες κ.ά. Μάλιστα, αποπειράθηκε να ζωγραφίσει και να συνθέσει, αλλά τελικά η ποίηση τον κέρδισε. Αναδημοσιεύουμε εδώ ένα παλιότερο κείμενο για τον ποιητή που μας μύνησε: «Μην αμελήσετε/ Πάρτε μαζί σας νερό/ Το μέλλον μας έχει πολλή ξηρασία».

«Έφυγε ο «σκοτεινός συνωμότης»

Ο Μιχάλης Κατσαρός , ειρωνικός και ανατρεπτικός , αντιεξουσιαστής και παιγνιώδης , είχε οργανώσει μέσα από το έργο του τις άμυνές του για να μη γίνει κτήμα άλλων, αλλά να παραμείνει «κτήμα εσαεί»όλων εκείνων που θέλουν να παραμείνουν «σκοτεινοί συνωμότες» (Δωριείς). Ο Μιχάλης Κατσαρός είχε «προβλέψει» τον αντίκτυπο του θανάτου του: *Ου τι φασαρία σαν πέθανε / ο ποιητής του Έθνους. / θαρρώ από πείνα / ή από πολύ να γράφει / για κάτι που κανείς δεν εκατάλαβε (Ού τι φασαρία).*

Ο ποιητής (και ζωγράφος) εμφανίστηκε στα νεοελληνικά γράμματα το 1953 με τη συλλογή του «Κατά Σαδδουκαίων», την οποία είχε αρχίσει να γράφει από το 1949. Το έργο του προαναγγέλλει την εμφάνιση της «ποίησης της ήττας», δηλαδή της ποιητικής δημιουργίας λογοτεχνών που ανήκαν στο χώρο της Αριστεράς και αμφισβητούσαν την ιδεαλιστικά αισιόδοξη μοιρολατρία και τη νεορομαντική διάχυση της ονομαζόμενης «αντιστασιακής» ποίησης.

Αν και προαναγγέλλει, εν τούτοις δεν ταυτίζεται με το κυρίαρχο πνεύμα της γενιάς αυτής:

Πάψε τους ύμνους σου αστέ ποιητή έλληνα /Λειβαδίτη / για έρωτες σπίτια και ηρεμία, όσο ανθρώπινα κι αν είναι. Έλα μαζί μου. / Μίλα για μια τεράστια σύγκρουση της εργατιάς / μ' αρχόντους / ατσάλωσε την τόση θέληση της / πάψε τους θρήνους σου. (Μέρες 1953).

Η συλλογή αυτή του Κατσαρού εισάγει ένα νέο ποιητικό λόγο και ρυθμό, επηρεασμένο από τον ιστορισμό του Κ. Π. Καβάφη, την επαναστατικότητα του Μαγιακόφσκι και το λυρισμό του Γιεσένιν, που στρέφεται άμεσα εναντίον των τάσεων ενσωμάτωσης, παραίτησης και «γραφειοκρατικοποίησης» των κομμουνιστικών κομμάτων, νόμιμων και -τότε – παράνομων. Τα σύμβολα της σοσιαλιστικής εξουσίας, που απονέκρωναν κάθε μεγάλη επαναστατική ιδέα, βρίσκονταν στο κριτικό του στόχαστρο:

Στο νεκρό δάσος των λέξεων προχωράω / …τα ονόματα που οδήγησαν όλα δολοφονούνται… / Πώς βγήκανε πάλι απ' αυτή τη φωτιά / ο κος Διευθυντής / ο διπλωματικός ακόλουθος / ο κος Πρέσβης; / …Πώς θα ξαναβαφτίσουμε τις πυρκαγιές / ελευθερία, ισότητα, Σοβιέτ, εξουσία; (Στο νεκρό δάσος).

Άμεση αντίδραση, από προοδευτικό μάλιστα διανοούμενο, ήταν η λογοκριτική παρέμβαση στο ποίημα Η Διαθήκη μου (όταν πρωτοδημοσιεύτηκε στο Δημοκρατικό Τύπο της 8.10.1950), που τον οδήγησε στο να το συμπληρώσει με το Υστερόγραφο που κατέληγε στην κραυγή: ***«Ελευθερία ανάπηρη πάλι σας τάζουν».***

Η ποίηση του Μ. Κατσαρού, όμως, δεν στρεφόταν μόνον κατά των κυρίαρχων καθεστωτικών αντιλήψεων της Αριστεράς, λυγισμένος από κάποια «ψυχολογία της ήττας». Το αντίθετο: Ο Νικητής ζητάει την ήττα / για τη δική του νίκη. (Αλφαβητάρι). Στρεφόταν ταυτοχρόνως κατά του πνευματικού κλίματος της ήττας που διέβλεπε συνολικά στην Αριστερά ακόμα κι όταν αυτή θεωρούσε τον εαυτό της νικητή και κατά του συμβιβασμού της με την αστική ιδεολογία, αλλά και κατά της τελευταίας: Όταν ακούω να μιλάν για τον καιρό / *...όταν ακούω σήμερα το Αιγαίο να γίνεται ποίηση / να πλημμυρίζει τα σαλόνια / όταν ακούω να υποψιάζονται τις ιδέες μου / να τις ταχτοποιούν σε μια θυρίδα / ...εγώ πάντα σωπαίνω. (Όταν...)*

Αντιστεκόταν κατά των «ελλιπών οραμάτων»: *Τι ενδύματα κατασκευασμένα / τι οράματα ελλιπή / Δεν λέμε -όχι- τα αγαπήσαμε (Πράσινος χιτώνας). Αμφισβητούσε το νωθρό και γλυκανάλατο λυρισμό: Τα λυρικά δεν είναι / τα αγαπητά και λιγωμένα. / Είναι σπαθιά πύρινα / στον ύπνο που χαράζουν / τον μισητό τον άν-θρωπο οπού τον καίνε. (Τα λυρικά). Ήταν αυτοκριτικός: Παραμένω εν πλήρει συγχύσει αθώος... (Πώς να καταχωρήσω).* Εκείνο που ξεχώρισε τελικά τον Κατσαρό από τη γενιά του, που ορισμένοι εκπρόσωποι της συγκαταβατικά θεωρούσαν γραφικό, ήταν ότι είχε μνήμη, ότι ήλπιζε και μαχόταν.

Αυτή ήταν κ**αι η Διαθήκη του:**

Θα χτίσω τη νέα σας πόλη. / Μην αφήσετε την ελπίδα – κάθε λεπτό μια σημαία. / Μην αφήσετε το νερό, τον άνεμο και τη γη / κάθε λεπτό και μαζί σας.

*Το κείμενο της Αιμιλίας Καραλή είχε δημοσιευτεί το 1998 με τίτλο «Έφυγε ο «σκοτεινός συνωμότης» στο ΠΡΙΝ.

*** Παράρτημα: Ο Μιχάλης Κατσαρός στον «Θίασο» του Θ. Αγγελόπουλου**

Στον επικό **«Θίασο»** του **Θόδωρου Αγγελόπουλου,** υπάρχει μία σκηνή προς το τέλος της ταινίας όπου δύο μέλη του διαλυμένου θιάσου τον επισκέπτονται μετά την αποφυλάκισή του, για να του προτείνουν να ξαναφτιάξουν τον θίασο, «όπως παλιά». Τότε ο ποιητής-πρώην μέλος του θιάσου απαντάει απαγγέλλοντας ελαφρά παραλλαγμένους στίχους του Μιχάλη Κατσαρού. Συγκεκριμένα το πρώτο κομμάτι είναι από το Πως να καταχωρήσω και το δεύτερο από το Όταν. Ο τελευταίος στίχος «Ελευθερία ανάπηρη πάλι σου τάζουν» είναι από το περίφημο *Υστερόγραφο* που γράφει ο Κατσαρός ως απάντηση στη λογοκρισία που δέχτηκε το ποίημα του Η διαθήκη *(«Αντισταθείτε...»)* από τη συλλογή *Κατα Σαδδουκαίων* από τον

αριστερό **“Δημοκρατικό Λόγο»** και ελαφρά παραλλαγμένος, αντικατέστησε το ακροτελεύτιο «Πάλι σας δίνω όραμα» του *Όταν.*

ΠΩΣ ΝΑ ΚΑΤΑΧΩΡΗΣΩ

Πως να καταχωρήσω τόσα γεγονότα –
τόσες απόπειρες

Πως να μιλήσω;
Ενώ οι φωνές επιμένουν -οι ίδιες φωνές-
ενώ αποκρούομαι – πως θες να μείνω
μια αστραπή ένα κυκλάμινο μια ρομφαία –
πως θες να μείνω επιτύμβια στήλη
σε πεδίο μαχών
σε ποιο σταθερό δάπεδο να οχυρώσω
τις λεγεώνες μου;

Ο επίμονος θόρυβος σε οχήματα πόλεις αίθουσες
οι αδέξιες φωνές σε χώρους εναλλασσόμενους
το πλήθος έντρομο ενώ προχωρεί γυρίζει απότομα
κοιτάζει σε ορισμένο σημείο και κουρασμένο
κλαίει –
δεν ξέρει
δεν υπάρχει
δεν εξουσιάζεται.

Για τούτο υψώνω το λάβαρο τη νύχτα λευκό
μετά το σπάω και γίνομαι σίδερο
φωνασκώ υποκρίνομαι παραδίδω τις εντολές
παραδίδω κλειδιά πολιτείες μπετόν και σημαίες.

Μπορούσα να χαμογελώ καθ’ όλην την διάρκεια.
Μπορούσα ν’ αγαπώ καθ’ όλην την διάρκεια.
Μπορούσα να κλαίω μιλώντας για την Ειρήνη.

Σας αραδιάζω τα εμπόδια:

Η επέμβασις των γεγονότων των ήχων των παρατάξεων
η επέμβασις των πλοίων από το άγριο πέλαγος
οι λαϊκοί ρήτορες το στήθος μου οι φωνές
οι φάμπρικες
το 1917
το 1936
το 1944
ανάβουν τις πυρκαγιές τα φλογερά λόγια
ανάβουν το δάσος μου που μου παρέδωσαν και ανεμίζει.

Πως θέλετε να οχυρώσω τις λεγεώνες μου
σε πονηρά κατάστιχα και σε ντουλάπια
πως θέλετε να μπω μες στα τετράγωνα;

Παραμένω εν πλήρει συγχύσει αθώος.

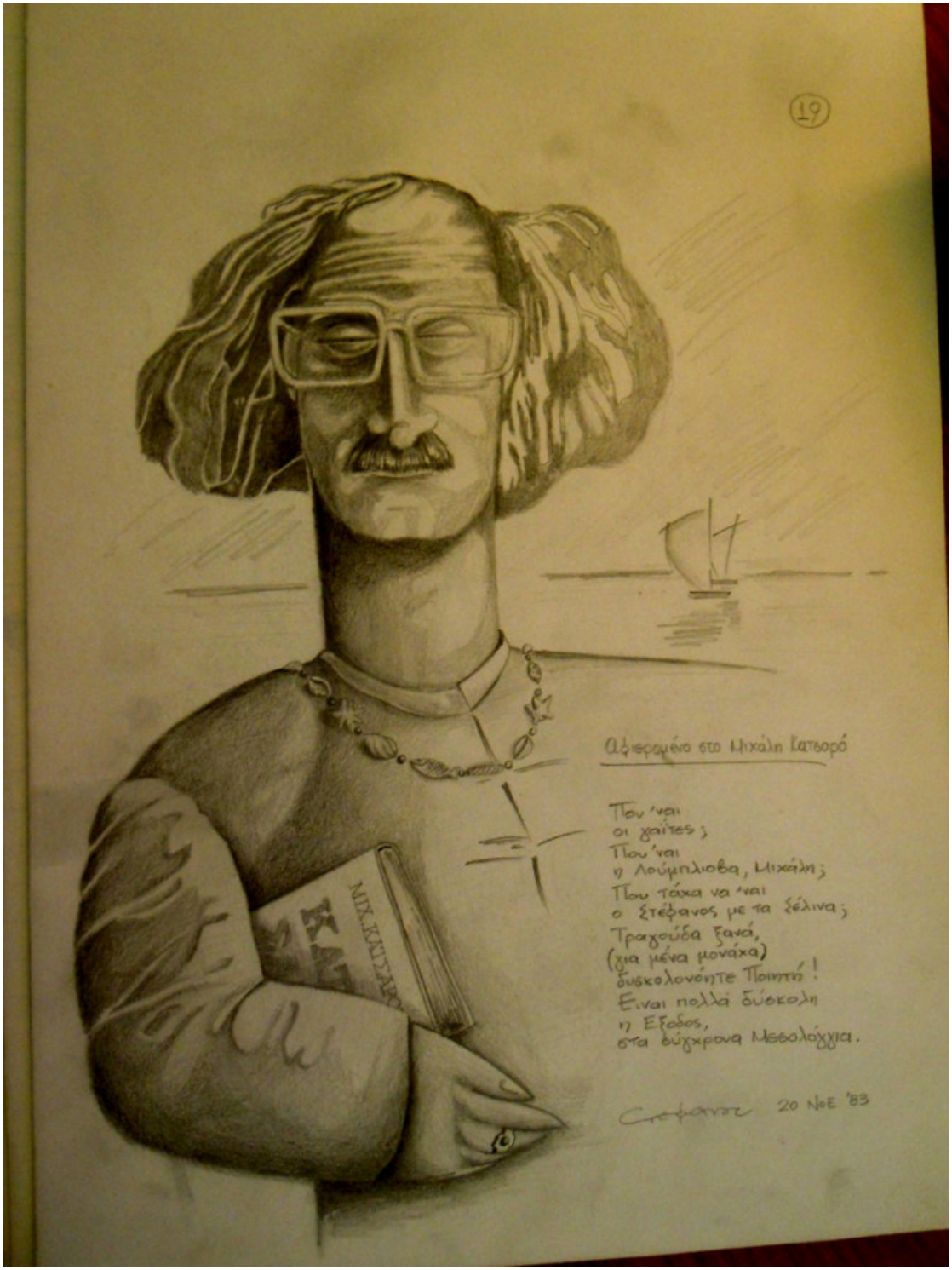
19
Αφιερωμένο στο Μιχάλη Κατσορό
Που 'ναι
οι χαίτες;
Που 'ναι
η Λούμπλιοβα, Μιχάλη;
Που τάχα να 'ναι
ο Στέφανος με τα ξέλινα;
Τραγούδα ξανά,
(για μένα μονάχα)
δύσκολονόητε Ποιητή!
Είναι πολλά δύσκολη
η Εξοδος,
στα σύγχρονα Μεσολόγγια.
Στεφανος 20 ΝΟΕ '83

ΟΤΑΝ...

Όταν ακούω να μιλάν για τον καιρό
όταν ακούω να μιλάνε για τον πόλεμο
όταν ακούω σήμερα το Αιγαίο να γίνεται ποίηση
να πλημμυρίζει τα σαλόνια
όταν ακούω να υποψιάζονται τις ιδέες μου
να τις ταχτοποιούν σε μια θυρίδα
όταν ακούω σένα να μιλάς
εγώ πάντα σωπαίνω.

Όταν ακούω κάποτε στα βέβαια αυτιά μου
ήχους παράξενους ψίθυρους μακρινούς
όταν ακούω σάλπιγγες και θούρια
λόγους ατέλειωτους ύμνους και κρότους
όταν ακούω να μιλούν για την ελευθερία
για νόμους ευαγγέλια και μια ζωή με τάξη
όταν ακούω να γελούν
όταν ακούω πάλι να μιλούν
εγώ πάντα σωπαίνω.

Μα κάποτε που η κρύα σιωπή θα περιβρέχει τη γη
κάποτε που θα στερέψουν οι άσημες φλυαρίες
κι όλοι τους θα προσμένουνε σίγουρα τη φωνή
θ' ανοίξω το στόμα μου
θα γεμίσουν οι κήποι με καταρράκτες
στις ίδιες βρώμικες αυλές τα οπλοστάσια
οι νέοι έξαλλοι θ' ακολουθούν με στίχους χωρίς
ύμνους
ούτε υποταγή στην τρομερή εξουσία.

Πάλι σας δίνω όραμα.

*****

Πηγή:toperiodiko.gr